

Křesťanství jako forma lidského života

Chtěl bych ukázat, jak je křesťanství dokonalou formou lidského života. Otázka, jak patrně, obsahuje dva pojmy: pojem křesťanství a pojem formy. Křesťanství chápu tak, jak je nám podáno v evangeliích, apoštolských listech a tak, jak je chápala Kristova Církev téměř po dvatisíce let. Pojem formy chápu tak, jak mu rozuměli scholastici, kteří stavěli formu neboli tvar jako protiklad k látce a pravili, že forma dává bytí věci. Qui dat formam, dat esse. O kterékoliv bytosti můžeme uvažovat z dvojího hlediska: pokud je, čili pokud existuje, a pak pokud má určité vlastnosti. Bytí jako takové dává forma podstatná, která působí, že věc existuje. Takovouto podstatnou formou pro lidský život je duše, která působí, že člověk je člověkem, že člověk žije. Každá bytost však má mimo to určité vlastnosti, které jí činí takovou, jaká je. Těmito vlastnostmi se liší od jiných bytostí, třeba i od bytostí téhož druhu. A toto bytí případkově dává forma případková. Její funkce spočívá v tom, že utváří bytost jistým způsobem. Tak forma případková přidává k tomu, co dala forma podstatná, něco nového. Člověk, který existuje jako takový duší, může přijmout jako další formu na příklad učenost nebo schopnost uměleckou. Tyto formy jej utvářejí novým způsobem a činí z pouhého člověka umělce, učence.

Takovým způsobem může i křesťanství formovat lidský život a pak ten, kdo přijme křesťanství a dá se jím utvářet ve svém myšlení a jednání, stává se křesťanem. Křesťan je více než pouhý člověk, tak jako i umělec nebo vědec je více než pouhý člověk, protože tyto akcidentální formy přidávají něco k podstatné formě, kterou je pro člověka jeho duše. Nyní jde o to, co křesťanství přidává k lidskému životu, jakým způsobem jej tváří. A tu se domnívám, že potřeba vědět dobře, co je křesťanství, abychom si mohli odpovědět na otázku, jak formuje člověka. Víme dobře, že lidská bytost, nebo řekněme přesněji lidská duše jest jakoby kusem vosku, do něhož lze vtisknout jakoukoliv formu. Proto také jsou různí lidé různým způsobem formováni. Přijme-li někdo jako formu svého života zásady Volné myšlenky se všemi praktickými důsledky tohoto světového názoru, bude jeho duchovní podoba jistě velmi odlišná od toho, kdo se dá formovat myšlenkou křesťanskou.

Řekněme si proto krátce, co křesťanství je samo v sobě, abychom mohli pak zhodnotit jeho tvořivou činnost v lidské duši a jeho vlivy na formaci jak lidské osobnosti jednotlivcovy, tak duchovní podoby lidské společnosti.

I. Metafyzika křesťanství.

Není divu, jestliže jen málo lidí má správný pojem křesťanství. Jde o věc, která nemá sobě podobné, jak musíme konstatovat, snažíme-li se

jen poněkud proniknout v metafyzickou strukturu křesťanství. Mnozí vidí v křesťanství jen jednu z cest, po které se možno dostat k Bohu.

Řeknu snad, že je to cesta nejschůdnější, nejbezpečnější a proto nejdokonalejší, ale nic více než cesta. Jiní vidí v křesťanství jen dokonalou morální soustavu, která je schopna vštípit člověku všechny ctnosti řádu individuálního i společenského. Není pochyby, že tyto přívlastky náležejí křesťanství, ale nelze říci, že by je vyjadřovaly plně. Ani nelze říci, že by se dotýkaly toho, co je v křesťanství nejcharakterističtějšího a co tvoří jeho podstatu. Písmo svaté, které je hlavním pramenem pro toho, kdo zkoumá pojem křesťanství a kdo hledá jeho metafyzickou strukturu, poskytuje nám jiný obraz. Kristus přichází, aby dal lidstvu nový život a sice v hojnosti, jak sám tvrdí. Jistě že ne život přirozený, život lidský, jak chápeme život ve smyslu biologickém. Ale nejde ani o nový život ve smyslu mravním nebo sociálním, třebaže na mnoha místech Nového Zákona nacházíme řeč o novém životě v tomto smyslu. Jde o nový život ve smyslu metafyzicko-náboženském. Kristus přichází jako Vykupitel, jehož úkolem je vrátit člověku ztracený život nadpřirozený, aby se mohl stát členem nebeského království. Člověk ve stavu hřichu, ve stavu nepřátelství s Bohem je duchovně mrtvý. Kristus jej křísí z této smrti. Dává mu nový život. Proto se nazývá novým Adamem, který dává nadpřirozený život novému lidstvu tak, jako první Adam se stal hlavou lidstva podle těla. Člověk, přijímající tento život, je duchovně přetvořen. Vnitřní změna, která se s ním stala, činí z něho, syna hněvu, abych užil slov sv. Pavla, syna Božího. Už nejste cizinci a přistěhovalci, psal sv. Pavel křesťanům v Efesu, nýbrž jste domácí Boží. A při tom zdůrazňuje, že tvoří jednotu s apoštoly a se samým Kristem, který je úhelným kamenem celé stavby křesťanství (II. 19.). A podobně mluví Kristus apoštolům: Už vás nebudu nazývat služebníky, nýbrž přáteli . . .

Nový poměr mezi Bohem a člověkem, který vytváří křesťanství, poměr synovské důvěry, je založen na vykupitelské milosti, která dává člověku nový, nadpřirozený život. Povaha tohoto nového života je jistě řádu mystického, tajemného, tak jako tajemné je přetvoření, které působí posvěcující milost v duši, a proto nepodléhá zákonům, ze kterých vychází lidská zkušenost; ale je třeba si tu uvědomit, že mystické není v protikladu se skutečným. Naopak, řád nadpřirozený a řád mystický sám o sobě je skutečnější než nehmataelnější skutečnost, tak jako sluneční světlo je světlejší než jakékoliv jiné světlo, třebaže pohled do slunce oslepuje.

Slovo křesťan má svůj původ v době apoštolské. Christianus a Christus jsou slova, která souvisí. Křesťany nazývali ty, kdo se přidali ke

Kristu, kdo přijali jeho učení, kdo se přidružili k němu, žijícímu dále ve své Církvi. Nešlo a nejde jen o vnější příslušnost ke společnosti, která se vytvořila okolo Krista; jde o vnitřní spojení, jde o spojení přetvořující v toho, k němuž se přidružujeme. Tím právě se křesťanství liší od jiných společenských a náboženských útvarů a tím se křesťané liší od členů jiných sdružení. Kristus vyjádřil toto tajemné spojení všech jeho v něm alegorií o vinném kmeni a ratolestech (Jan XV.) a sv. Pavel užívá obrazu lidského těla, v němž Kristus je hlavou, věřící pak jsou údy. V obou případech jde o zdůraznění jednoty všech věřících v Kristu — kmen s ratolestmi tvoří naprostou jednotu, takže odejmeme-li ratolest od kmene, hyne, jen v soudružnosti s kmenem je její život — a právě tak je tomu, když myslíme na obraz Pavlův, kde údy těla žijí v úzkém spojení s hlavou. Ale pak je v těchto obrazech zdůrazněn také život věřících v Krista. Ratolest čerpá životodárnou mízu z kmene, k němuž patří, údy těla jsou ovládány a řízeny hlavou. Život křesťanů ve svém vzniku a vzrůstu je podmíněn soudržností s Kristem, jenž je jeho pramenem. A proto být křesťanem znamená žít ve spojení s Kristem milostí, která nás činí jedno s ním. Křesťanství není jen určitým myšlenkovým systémem; křesťanství je životem a to životem věřících s Kristem, s nímž je spojuje nejen přijetí jeho učení, nýbrž především přijetím plodů jeho života a smrti: posvěcující milost.

Spojení s Kristem je začato ve svátosti křtu a je utužováno v ostatních svátostech, zvláště ve svátosti Eucharistie. O svátosti křtu Kristus prohlásil, že nenarodí-li se kdo znovu (totiž na křtu) z vody a z Ducha svatého, nemůže vejít do království Božího, tedy nemůže se stát křesťanem, účastným křesťanského společenství. Křest, který přetváří mystickým způsobem duši hříšníka v duši dítěte Božího, je branou ke křesťanství. Je prvním přílivem nadpřirozeného života do duše. A o Eucharistii řekl Kristus: Nebudete-li jísti těla Syna člověka, nebudete mít v sobě života. Eucharistie udržuje a podporuje vzrůst nadpřirozeného života, přijatého na křtu. Pak chápeme, co chce říci Písmo svaté Nového Zákona, když tak často nazývá křesťany novými tvory - nova creatura . . . Je-li někdo v Kristu, je novým stvořením, praví sv. Pavel (II. Kor. V. 17.). Účastí na Božím životě je křesťan dokonale přetvořen, je obožen, jak praví svatí Otcové, neboť posvěcující milost, zdroj nadpřirozeného přetvoření duše, je skutečnou a to fyzickou účastí na přirozenosti samého Boha, i když jde o účast řádu tajemného. Ale, jak už jsem řekl, mystické není v protikladu se skutečným. Řekne-li sv. Pavel: Kristus je náš život, nejsou to slova, která by měla jen a jen morální platnost, čili Kristus není životem křesťanovým jen v tom smyslu, že mu září svým příkladem. Být křesťanem znamená opravdu žít tajemným způsobem s Kristem a z Krista pomocí oné nadpřirozené reality, kterou nazýváme posvěcující milost a která přetvořuje přirozeného člověka v dítě Boží a dává mu všechna práva, která patří dítěti, i právo na Boží dědictví na věčnosti.

Nuže, taková je metafysika křesťanství, která svými kořeny sahá až k tajemným hlubinám

Božství a vytváří pak na světě nový řád, založený na spojení tvora s Tvůrcem.

II. Prvky věčné revoluce v křesťanství.

Když křesťanství počalo působit, jevila se jeho činnost jako všestranná revoluce. Pohanský svět ostatně očekával revoluci jako něco naprosto nutného. Jeho řády a systémy byly zpuchřelé, opotřebované, celý svět očekával někoho, kdo by dal novou formu životu duchovnímu, náboženskému, sociálnímu a hospodářskému. Pronikání křesťanství se nedálo ovšem překotně; nebylo ještě prostředků, které by je roznesly v okamžiku s místa na místo. Pomalu se vžíval nový křesťanský řád, pomalu ovlivňovala život veřejný i soukromý křesťanská myšlenka, která se jevila jako revoluční. Recedant vetera, nova sint omnia. To bylo revoluční volání, které mělo platnost nejen v ohledu náboženském, nýbrž i v ohledu mravním, sociálním a hospodářským. Šlo o novou formu života jednotlivce i lidské společnosti.

Poukáží alespoň na některé momenty této křesťanské revoluce. Člověk je svou přirozeností sobecký. V sobectví je třeba hledat kořen pohanského sociálního řádu, v němž otroctví bylo čímsi zcela normálním. Křesťanství přichází s myšlenkou rovnosti všech lidí před Bohem. To byla myšlenka dokonale revoluční, která chtěla přetvořit lidskou společnost v samých základech. Člověk přirozeně touží mít, touží po vládě nad jinými, hledí upevnit svoji posíci zde na zemi. Křesťanství přichází s myšlenkami, které se stavějí zásadně proti těmto sklonům zdánlivě legitimním. Kristus ve svém kázání na Hoře hlásá: Blahoslavení chudí duchem, čímž odsunuje nežřiznou touhu po majetku. Učí tichostí, nabádá k pokoře, blahoslaví ty, kteří trpí protivenství zcela nezaslouženě, jen proto, že konají dobro. A celé jednání křesťanova má být zaměřeno vzhůru, k věčnosti, protože na zemi jsme jen poutníky, nemáme tu trvalého přebývání a proto na světě, kam nás Bůh postavil v čase, nesmíme se zařizovat pro věčnost. Když se tyto myšlenky, které jsou základní v křesťanství, promítly do skutečného života, nemohly v něm nezpůsobit podstatnou změnu. Není to přece věc vedlejší, hledáme-li smysl života zde na zemi nebo víme-li že jej musíme hledat ve věčnosti v Bohu.

Tento revoluční charakter křesťanství není ničím vedlejším; je vlastně logickým důsledkem samé povahy křesťanství. Dokonalým je ten křesťan, který se stává takřka druhým Kristem — christianus alter Christus, pravil Tertullian — a ten bude mít vždy co říci lidstvu, protože lidstvo jako celek nebude nikdy dosti křesťanským. Následkem toho křesťanství je a zůstane věčnou revolucí, jejímž cílem je a bude ustavičná snaha o přetvoření lidských jedinců a prostřednictvím nich pak celé lidské společnosti. To však je práce stále nová, protože přicházejí vždy noví lidé a proto potřebují vždy znovu být přetvářeni.

Na rozdíl od jiných revolucí je však křesťanská revoluce tvořivá, nikoliv ničivá, je zcela kladná bez nejmenších prvků negace. Křesťanská tradice ani neuzívá slova revoluce; užívá raději slova obrácení. Řekneme-li revoluce, máme

na myslí obyčejně jisté násilí, zmatek, kdežto obrácení je slovo, které nevyvolává těchto předstáv. Obrácení se může týkat nejen jednotlivce, nýbrž i společností jako takové. Je samozřejmé, že ani obrácení se neděje bez určitého boje. Má-li se člověk duchovně obrátit, má-li zanechat dřívějšího života v duchu světa a začít nový život v duchu Kristově, musí svést tuhý boj se svou vlastní přirozeností, musí podrobit své sobectví vyšším zájmům, jak mu je diktuje zákon Kristův. Křesťanský život jak jednotlivce, tak celku lidské společnosti začíná velkým obrácením, tedy velkou revolucí, abychom užíli moderního slova, při které je třeba odstranit staré formy života a přijmout formu novou. A tak v křesťanství je tento prvek revoluce stále živý. Přichází-li hříšník ke Kristu, musí se obrátit, i když ho to stojí oběti. Ale i tehdy, kdy jde k Bohu světec, který den ze dne pokračuje v lásce k Bohu, musí procházet stálým obrácením. Tento proces je v křesťanství čímsi podstatným. Sv. Pavel mluví o svlékání starého člověka a oblékání nového. Jeho rčení však není nic jiného, než obrazné vyjádření této věčné revoluce, stálého úsilí o dokonalejší obrácení, kterým se člověk zbavuje prvků lidských a přijímá v sebe prvky božské. Proto křesťanství není a nemůže být čímsi strnulým, stabilním; je to stálý pohyb k lepšímu, stálé úsilí o dokonalejší, je to pohyb přetvořující lidskou duši. A v tom je síla křesťanství, v tom je jeho životnost, v tom je záruka jeho věčného trvání. Vše, co ustrne, ztrácí pozvolna důvod k existenci; jen skutečný život tu musí stále být a stále se rozvíjet.

III. Křesťanský ethos.

Operari sequitur esse, praví jedna ze zásad scholastické filosofie. To znamená, že mezi metafysickou strukturou bytosti a její činností je podstatný vztah. Křesťanství celou svou povahou je z jiného světa, jeho zaměření je nadpřirozené, jeho pohled je určen k věčnosti. Proto také křesťanská morálka, formující lidskou činnost, bude velmi odlišná od pouhé přirozené ethiky a tím více pak od čistě laické morálky. Ethika zůstává v řádu čistě přirozeném, usiluje o cíl přirozený, křesťanská morálka spěje k nadpřirozenému cíli, k dosažení blaženosti, spočívající v požívání Boha. Ethika vychází z poznání rozumu pouze přirozeného, křesťanská morálka předpokládá zjevení, jehož se chápe nadpřirozenou vírou. Ethika zná jen přirozené prostředky k dosažení svého cíle, křesťanská morálka počítá hlavně s pomocí milosti Boží. Liší-li se však podstatně křesťanská morálka od přirozené ethiky, která staví pouze na rozumu, liší se tím více od laické morálky, která staví na nerozumném popírání Boha. Ethika může počítat s Bohem, pokud je poznán přirozeným světlem rozumu, kdežto laická morálka ho prostě popírá, takže je morálkou nejen náběženskou, nýbrž protináběženskou.

Z toho je také patrné, že požadavky křesťanské morálky jsou velké, mnohem větší než kterékoliv jiné morálky. Křesťanství je náročné. To proto, že křesťan není pouze člověkem, je dítětem Božím a proto musí být jeho život přizpůsobován mravům božským. Stačí otevřít Evangelium,

abychom viděli, jak mravnost, které učil Kristus a která má svůj pramen v úžasném povýšení člověka pomocí milosti do řádu božského, přesahuje jakékoliv požadavky čistě lidské.

Připomenu alespoň některé okamžiky z působení Kristova, abychom si uvědomili, jak jeho pojem mravnosti vyniká nad jakýkoliv jiný. Když vidí náboženskou a mravní povrchnost a vnějškovost fariseů a jejich theologické školy, obrací se proti nim s pevnou rozhodností a ukazuje, že veškerá lidská mravnost musí přejít z vnějšku do nitra. Obilnými hroby nazývá představitele židovského formalismu. Vidí, že jejich spravedlnost je pouze zdánlivá, jejich mravní dokonalost je vyjádřena určitými vnějšími skutky, které nijak neodpovídají nitru, propadlému mravní špíně. Vůdcové slepí, kteří cedí komáry a polykají velbloudy. Slovo pokrytci, které jim hází do tváře, vystihuje nejlépe tuto vnější, zdánlivou mravnost, která je v rozporu s objektivními normami mravnosti.

Evangelický pojem a požadavek čistoty je dalším bodem, v němž se jeví křesťanská morálka jako něco nesmírně vznešeného. A i když si všimneme morálky manželské, jak jí rozumí křesťanství, pak vidíme způsobem zcela jasným, kam míří křesťanská mravnost. Víme dobře, že nepochopíme požadavky a krásu křesťanského manželství, když na ně nepohlížíme jako na ustavičnou snahu napodobit tajemné spojení Krista s Církví. Kristus chce, aby jeho stoupenci byli spravedliví, ke každému upřímní, pravdomluvní, zkrátka, aby vynikali všemi mravními ctnostmi a tyto ctnosti aby měly základ v dokonale uspořádaném poměru k Bohu. Právě tento vztah k Bohu je oživujícím prvkem celého mravního života člověka, takže jeho mravnost není jen lidská, je to úsilí proniknout lidskou mravnost prvkem božským, který má ovlivnit každý skutek člověka, pozvednout jej, přetvořit jej v cosi nadlidského.

Člověk, formován křesťanskou morálkou, žije sice na zemi, ale vzhlíží neustále k nebi, je si vědom, že prožívá v čase svůj život, ale myslí na věčnost, je dokonale člověkem, ale nad to je dítětem Božím. Pak chápeme, co píše sv. Pavel o sobě a o všech ostatních křesťanech, kteří berou myšlenku Kristovu tak, jak ji vzal on, v celé plnosti bez jakéhokoliv komolení: Jestliže žijí, nežijí už já, nýbrž žije ve mně Kristus... Pro mne žítí je Kristus a umřítí zisk, protože získám Krista... Svlekli jste starého člověka a oblékli nového. Proto není už ani Řeka ani Žida, ani barbara ani Skyty, ani otroka ani člověka svobodného, nýbrž vše ve všech je Kristus. Oblect se proto jako vyvolení Boží, svatí a milí, v srdečnou milosrdnost, dobrotu, pokoru, mírnost a shovívavost, snažejce jeden druhého a odpouštějce si vespolek... ke všemu pak tomu však mějte lásku, která je svazkem pokoje dokonalým. (Gal. II. 20.; Filip I. 21.; Kol. III. 9.)

IV. Křesťanství jako životní forma jednotlivce i společnosti.

Člověk je jako látka, která je schopna přijmout různé formy, jež se mu nabízejí. Formovat člověka chce nejen křesťanství, nýbrž také mnoho

jiných myšlenkových soustav. Filosof, který stavi jen na přirozeném řádu, bude se snažit vytvořit z člověka dokonalého jedince a člena lidské společnosti a bude mu vštěpovat zásady, k nimž dochází úvahou o člověku a jeho postavení ve stvořeném vesmíru. Rozhodujícím činitelem je tu pouze lidský rozum, který řídí lidské jednání podle zásad přirozené ethiky, v níž i pojem Boha a náboženství jsou řádu pouze přirozeného. Komunismus, vycházející z předpokladu, že všechno je pouze hmota, která se vyvíjí od věčnosti do věčnosti, bude se snažit formovat člověka podle tohoto dialektického a historického materialismu, v němž je třeba zdůraznit slovo materialismus a nikoliv slovo dialektický a proto odmítne jakoukoliv ideu Boha a náboženství a bude stavět jen na zásadách pouhé lidské morálky bez mravních sankcí. Křesťanství má svůj obsah nadpřirozeného charakteru, jak jsem ukázal, a podle toho utváří člověka jako jedince a prostřednictvím něho pak lidskou společnost. Křesťanská morálka předpokládá přirozenou etiku v jejích rozumných závěrech, ale doplňuje ji nadpřirozeným obsahem a zaměřením. Proto křesťan a filosof, stavějící na zdravém rozumu, si snadno porozumějí. Filosof jen doplní své myšlení obsahem křesťanského zjevení. Ale křesťan a komunista si nemohou porozumět, protože křesťanství je kladem, komunismus negací vzhledem k oněm hodnotám, které jsou podstatné ve formaci člověka a lidské společnosti.

Ti, kdo znají křesťanství pouze z legend o poustevnících a různých exotických světcích, na něž nanasla doba tím více romantismu, čím více je zbavila skutečnosti, domnívají se, že křesťanství není schopno formovat lidský život mimo tuto sféru mimořádnou a výjimečnou, že křesťanství nemá dosti vztahu ke skutečnu, zvláště v ohledu sociálním a hospodářském. Je to omyl a nepochopení křesťanských zásad a jejich použití. Křesťan je ve světě, ale je si vědom, že není ze světa. Neklade ve světě svůj cíl, protože zakotvil v Bohu, ve věčnosti. Dokud však je ve světě, musí mít také vztah ke světu, i když tento vztah je řízen vyššími zásadami, totiž vědomím, že tu nebude na věky a že všechno stvořené má pro něho smysl jen jako prostředek na cestě k věčnosti. Tyto zásady musejí řídit i jeho vztahy k druhým lidem a věcem, tedy i jeho myšlení v otázkách sociálních a hospodářských. Není pochyby, že pramenem lidské bídy, sociální nespravedlnosti, hospodářských bojů, válek a třídních svárů je lidské sobectví. Pokud je možno odstranit tyto strašné stíny lidského soužití, potud je možno zbavit lidstvo sobectví. Chce však někdo tvrdit, že nějaká jiná myšlenková, filosofická, náboženská, sociální nebo hospodářská soustava bude schopna učinit více k odstranění sobectví z lidského charakteru než křesťanství?

Křesťanství podle vůle zakladatelovy mělo býtí kvasem, který by pronikl nejen jednotlivce a vytvořil ho v samých základech, nýbrž i lidskou společnost. Takovým křesťanství také vždy bylo, je a bude. Pronikalo vždy jednotlivce a zkrze ně lidskou společnost. Dnes si prostě nedovedeme představit kulturní svět bez křesťanství. Je sice pravda, že mnozí jednotlivci se odcizili křesťanské myšlenky, ale ve skutečnosti jsou mnohdy

pod jejím vlivem, aniž si toho jsou vědomi. Ovšem, celé křesťanství už nemají, leckdo by v nich našel třeba ani jeho stopy, ale kultura civilisovaného světa je tak proniknuta jeho prvky, často skrytými, neviditelnými, že nelze dnes takřka mluvit o kultuře zcela nekřesťanské. Je třeba jen jednoho: pracovat k tomu, aby křesťanské zásady byly stále hlouběji poznávány, neboť jen tak se mohou stát tvořivým prvkem výstavby budoucího lidstva. Jsme-li přesvědčeni, že není dokonalejší formy lidského života nad křesťanství, přijatého v celé jeho integritě, pak pracovat pro pochopení jeho hlubokého obsahu znamená pracovat pro blaho každého člověka a celé lidské společnosti.

V. Křesťanství jako forma života stále živá.

Nacismus, jeden z moderních bludů, se díval na křesťanství jako na určitý světový názor, který vznikl kombinací myšlení židovského, helenského a římského, dospěl svého vrcholného bodu ve středověku a nyní je určen k zániku. Na jeho místo nastupuje náboženství krve a půdy, jehož světci jsou národní hrdinové, jehož dogmatem je národní příslušnost. Tento blud mocně vzplanul, zachvátil miliony, připravil jim strašnou katastrofu a budoucnost jej zařadí do dějin filosofie.

V podstatně totožný názor ohledně křesťanství nacházíme v komunismu. Komunismus se dívá na náboženství vůbec jako na každý společenský zjev historický. Křesťanství podle komunistických teoretiků bylo nezbytným historickým stupněm pokroku ve srovnání s pohanstvím. Komunisté však, jak doznávají, jsou uvědomělými pozemšťany, neodkazují nikoho na blaženství posmrtné a usilují o takové zřízení společenské, která zaručuje člověku, lidu, národu blaho pozemské. (Rudé právo, 1. srpna 1945.) Křesťanství jako takové končí podle nich svůj život, vykonalo svou práci v minulosti, budoucnost se rýsuje jako doba, která nebude potřebovat myslet na věčnost, protože člověk bude šťastný zde na zemi.

Není potřeba být prorokem, abychom mohli tvrdit, že křesťanství bude stále živou formou lidského života jednotlivce i společnosti. Kristův příslib: Já s Vámi jsem až do skonání světa, je důkaz z autority božské. Touha lidské duše po vyšších hodnotách, které nemůže dát svět a které jí poskytne jen a jen křesťanství, je důkaz z oblasti psychologie. A ta okolnost, že v dějinách církevních se bude jednou mluvit o všech těchto systémech jako o čemsi dávnověkém, tak jako se dnes mluví o gnosticizmu z dob křesťanského starověku, o středověkých albígenských a o iluminatizmu z dob josefinských, je, nebo lépe bude argumentum ad hominem. Křesťanství je přežitek, to znamená, že přežilo a přežije všechno, jak kdosi vykládal toto slovo.

A tak také zůstává a zůstane křesťanství po všechny věky nejdokonalejší formou lidského života. Bude vždy světlem pro ty, kdo světlo opravdu hledají, bude životem pro ty, kdo se nespokojují s živořením. Bude utvářet dokonalé charaktery, hrdiny spravedlnosti vůči Bohu i lidem, a jejich prostřednictvím bude působit v lidské společnosti, aby neztroskotala, kdyby se vzdala ducha lidského a Ducha svatého.